

РАБОТА С ТЕКСТ ВЪВ ВИРТУАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Светла Т. Терзиева – Сариева

WORKING WITH TEXT IN A VIRTUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN ELEMENTARY SCHOOL

Svetla T. Terzieva – Sarieva

ABSTRACT: Elementary school sets the foundations for forming different skills of pupils, through which they can successfully cope with tasks aimed at developing their potential in different fields of knowledge and learning different roles for integration in a group and society. One of them is the ability to work with a text. In digital society, the issue of working with texts in a virtual educational environment is relevant because it raises challenges for seeking methods and means for optimal structuring and dosing of sources of information. Working with texts in a virtual educational environment improves the skills of modern students to analyze, create and interpret different types of texts considering the set task in a different way, through interactive means that place students in the conditions of discoverers and creators of their own knowledge.

KEYWORDS: text, virtual educational environment, communication, experiential learning, digital society

В началното училище се поставят основите на формиране на различни умения у учениците, чрез които те успешно да се справят със задачи, чиято цел е развиване на потенциала им в различни области на познанието и усвояване на различни роли за интеграция в групата и обществото. Споделяме мнението на Ф. Бойкова, че „комуникативната ориентация на модерното езиково обучение е свързана с основната му цел – развиване на комуникативноречевата компетентност, разбрана като овладяване на знания и формиране на умения, които да удовлетворяват комуникативните потребности на учениците в личен и в социален план и които да им съдействат за постигането на целите в личностната реализация в един високотехнологизиран вече свят“ [2, с.111]. Съвременните условия на социална и професионална адаптация предполагат висока степен на социокултурна компетентост, чието формиране и развитие е очертано както в държавните образователни стандарти, така и в учебните програми още в начален етап, когато се формират базисни умения. Учениците е необходимо да се подготвят за бъдещите условия на труд, които, както подчертава Л. Дикова, ще се реализират извън традиционните пространства [7, с.7]. Особено важно умение е умението за работата с текст, което е неотделима част от живота на човека, защото чрез текстовете индивидът се развива и усъвършенства в процеса на комуникация с другите. Текстът функционира чрез речта, чиято реализация е разнообразна, в зависимост от канала за връзка и средствата за създаването и разпространението ѝ. В условията на дигиталното общество въпросът за работа с текстове във виртуална образователна среда е особено актуален, защото поражда предизвикателства за търсене на методи и средства за оптимално структуриране и дозиране на източниците на информация и усъвършенстване на уменията на съвременните ученици от начална училищна възраст да анализират, създават и интерпретират различни видове текст с оглед на поставената задача по различен начин, чрез интерактивни средства, които ги поставят в условията на откриватели и творци на собственото си познание.

Текстът е социален феномен, чиято роля е обществено детерминирана. По своята същност е знаково построение, преднамерено създадено във формално и смислово отношение като автономна цялост, отличаваща се със завършеност и обусловеност от условията на комуникативната ситуация, в която е създадена – особености, свързани с адресанта, адресата, обстоятелствата, при които се провежда общуването, темата и целите на речевия акт. Текстът е основният носител на комуникативната функция. С тази си специфика текстът е в основата на междупредметните връзки и качествено образование, което В. Ангелова определя като „образование, което предоставя на учениците онези инструменти, с които те биха могли да се справят със съвременните предизвикателства“ [1, с.7]. Той е средство за комуникация и

продукт на комуникативния процес. Отношението между езиковото изграждане и смисъла на един текст е в органична връзка с комуникативния акт, в който той се поражда.

В настоящата разработка се поставя акцент върху работата с текст в обучението по български език и литература като основен предмет в началното училище, където се реализира естествен процес на комуникация, която може да бъде непосредствена и опосредствана, но общото в двата вида е наличието на текст. Според Ф. Бойкова текстът „има особена функция в учебната комуникация – едновременно средство за обучение и обект на изучаване; носител на културно и специфично научно познание; включващ езиковите единици в социална дейност чрез речта“ [3, с. 35]. Комуникативноречевата ориентация на обучението по роден език в начален етап цели формиране на умения у учениците да изграждат изказвания /текстове/, които са цялостни, логически завършени, подчинени на дадена тема, в които се наблюдава уместна употреба на езикови средства, съобразени с нормите на книжовния български език. Обединяващ център на комплексния предмет български език и литература е формирането на комуникативноречеви умения, които са основен елемент от комуникативноречевата компетентност на учениците, която е фундаментална и трансверсална и осигурява резултатно общуване между хората чрез възприемане и създаване на текстове.

Текстът като основно средство за развитие на комуникативноречевите умения на учениците в начален етап се поражда в условията на комуникация, за да информира, мотивира към действие, да стимулира въображението и творческите възможности на обучаваните. Наред с това чрез работа с текст се решават различни конкретни задачи в процеса на обучението по български език и литература според поставената комуникативна задача – развиват се умения за правилно построяване на изказвания, усвояват се книжовните норми на устната и писмена свързана реч, придобиват се умения за възприемане, анализиране, синтезиране, редактиране, интерпретиране и продуциране на собствени текстове по модел или по предварително зададени опори. Чрез комуникацията с различните видове текст – художествени и нехудожествени, учениците от начален етап усвояват умения за запознаване с биографията на автора и неговото творчество, за ориентация в структурата на текста, откриване на темата на произведението, откриване на посланието на автора, определяне на характерните черти на героите и жанровите особености на изучаваните творби.

В условията на информационното общество текстът присъства навсякъде благодарение на електронните източници. Чрез създадената глобална мрежа детето от най-ранна училищна възраст има свободен достъп до различен тип информация под формата на текст, картина, комикс, видео и пр., която преработва съобразно възможностите си – когнитивни и афективни. Чрез дигиталните средства подрастващите самостоятелно или под ръководството на учителя бързо и лесно се срещат с творчеството на известни български и чужди автори на художествената литература, четат научнопопулярни текстове, придружени от таблици, схеми и картини, гледат филми със или без субтитри, които им предоставят различен тип информация за факти, явления, истории и пр., които пораждат у тях различни въпроси и могат да пишат и споделят мнения и впечатления със свои близки и приятели, които не са в пряк контакт с тях. Дигиталното общуване – формално и неформално, съдейства за скъсяване на времето и дистанцията за осъществяване на контакт с другите в групата за обмен на идеи и обединяване около определени мнения. Чрез него учениците получават бързо обратна връзка, както и възможност за коригиране на допуснатите грешки и оценка на работата си. То дава възможност на обучаваните да учат съобразно своите сили и индивидуален стил на учене, така че да не загубят интерес към процеса на обучението, както го определя М. Гърмидолова [5, с.223]. Споделяме постановката на Сн. Георгиева, че „компютърно-опосредстваната комуникация може да бъде използвана и в трите звена на педагогическия дискурс: преподаване – учене – оценяване; че тя може да бъде ефикасно средство за мотивиране на учениците за активност и резултатност в процеса на достигане на целите по учебните програми“ [6, с. 23].

Съвременното начално училище е изправено пред предизвикателството да отговори на изискванията за търсене и приложение на нова образователна среда, която да мотивира учениците да се учат активно и съзнателно, самостоятелно или в група. Затова е необходимо да се познаят и проучват различните педагогически практики за обучение във виртуална среда. Споделяме постановката на В. Маргаритова, че с „изследване влиянието на факторите, от които зависи дадено явление, те могат да се подредят по степен на важност, което подпомага

вземането на управленски решения за насочване на явлението в желаната посока“ [4, с. 102], а в образователния процес тя е да се постигнат поставените цели за формиране на пълноценна комуникативна компетентност. Още през 70-те години на XX век се поставя началото компютърно-базираната среда, която променя стила на работа в много социални сфери. Чрез създаването на световната компютърна мрежа през 90-те години на XX век и усъвършенстването на софтуерните програми в началото на XXI век се формира глобализирано разпространение на информация, което води до обмен на данни в мрежи и широко се разпространява във всички сфери на обществения живот, включвайки и образованието. През първото десетилетие на XXI век се отчита интензивно развитие на процесите на дигитализиране на образователния процес в България, което води до модернизиране на класните стаи в синхрон с изискванията на дигиталната ера. Основните насоки за насърчаване използването на информационно-комуникационните технологии в образователния процес са формулиране в „Националната стратегия за ефективно прилагане на ИКТ в образованието и науката в Република България“ [9, с. 185]. Сега съвременната образователна виртуална среда в училището се характеризира със следното:

1. Променена материална база в класната стая, която представлява „планирано информационно пространство, предоставящо възможност за учебни взаимодействия между обучаваните“ [8, с. 170], което включва:
 - богат набор от електронни ресурси за обучение;
 - нов начин на структуриране на материалната образователна среда –интерактивна дъска, тъч скрийн дисплей, мултимедия, лаптоп, таблети, смарт телефони и др.;
 - нови технологии за работа с текст /готови за използване или създадени от учителя/.
2. Променена организация на работа в класната стая:
 - нова организация на работа в класовата общност – работа в екипи, чрез сътрудничество /кооперативно учене/; индивидуално;
 - нови подходи за работа – конструктивистки /активно учене чрез откриване/ и конективистки /учене в мрежата, без да се изисква наличие на учител в момента на работа/;
 - нови методи на работа, произтичащи от променената среда на учене и общуване – интерактивни /чат, дискусия, презентационни методи, работа по проект и др./.
3. Променени роли на участниците в образователно-възпитателния процес:
 - нова роля на учителя – намалява експертната роля на учителя и той се превръща в модератор и консултант на процесите на обучение;
 - нова позиция на ученика – активно действащ, експериментиращ, създаващ сам своето знание, работещ и учещ в група.

Виртуалната образователна среда в началното училище е организирана и координирана от учителя, който избира, осигурява или сам създава ресурси за обучение, отчитайки възрастовите особености на обучаваните. Целта е ученикът да се постави в активна позиция, да задава въпроси и да търси отговори, да изследва даден проблем, да формулира тези, да проверява и коригира, докато достигне до решаването на поставения проблем /задача/. Учителят обучава учениците да ползват оптимално за целите на обучението материални електронни устройства, предлага електронни платформи, приложения и сайтове за работа, чрез които те намират необходимата информация, представена чрез различни по предназначение текстове, придружени с визуални изображения и др.

Текстът е част от виртуалната среда. Той може да служи за информация, да бъде под формата на инструкция, да бъде средство за обучение и продукт от обучението, да изпълнява ролята на средство за стимулиране на интереса и самостоятелната работа на учениците, както и за творческо прилагане на наученото в други области от ежедневието. Неговата функция във виртуалната образователна среда не се променя. Промяната е в начина на поднасянето му, тъй като електронните източници въздействат комплексно на сетивата на обучаваните съобразно стиловете им на учене и стимулират индивидуалните им способности да овладяват съзнателно и активно знания и умения. Дигиталното интерактивно представяне на комуникативно обусловените изказвания води до промяна на мотивацията за учене при работа с различни

видове текст и формиране на комплексни умения за възприемане, разбиране, интерпретиране, редактиране и продуциране на нови текстове в процеса на комуникация.

В обучението по български език и литература в началното училище учителите използват възможностите на различни образователни среди – Google Classroom, Moodle; Office 365 за работа чрез техните приложения Learning Apps, Outlook.office.com и др. Чрез програми като Kahoot и Mozabook, галерии и виртуални библиотеки на обучаваните се дава възможност да работят самостоятелно или в сътрудничество, като четат книги или ги създават чрез QR code, Book creator и др., решават езикови задачи, попълват самостоятелно задачи в тестови формат във Forms в Teams и др., като веднага могат да получат обратна връзка и да коригират допуснатите грешки.

За целите на обучението учителите генерират акаунти на учениците във виртуалната класна стая, като по този начин обучаваните могат да ползват всички налични електронни ресурси, за да решат задачата, да направят проект, да събират идеи, да учат кооперативно и да творят. Виртуалната образователна среда дава възможност и на учениците с проблеми в обучението да работят самостоятелно и да решават повторно задачи, които са ги затруднили – да четат повторно текст със самостоятелен темп, да съставят план на текста, ползвайки ресурси – анимиран план на текста, чрез който да проследят хронологията на действията и да го преразкажат според комуникативната задача – устно, писмено, кратко, подробно да извадят ключовите думи, като ги използват за съставяне на текст преразказ и пр.

Уменията за работа с текст в началното училище във виртуална образователна среда разкриват до каква степен учениците се ориентират в комуникативната ситуация, като степента на изпълнение на комуникативната задача определя нивото на формираното умение за работа с текста и чрез текста. Друг индикатор за успешно формиране на умения за работа с текст във виртуална образователна среда е проявеният интерес към използваното дидактическо средство /програма, приложение, платформа/, което повишава или снижава резултатността при изграждане на практическото умение. На следващо място, като индикатор на успешното формиране на работа с текст във виртуална образователна среда може да се отчете степента на самостоятелност на учениците, която разкрива формираните умения и мотивация за работа с текст чрез средствата на електронното обучение.

За да се установи ефективността при работа с текст в обучението по български език и литература чрез използване на електронни източници от виртуалната образователна среда, в периода май–юни 2020 г. се проведеха анкетни проучвания с ученици от трети и четвърти клас и начални учители, преподаващи по български език и литература.

В анкетното проучване участваха 20 начални учители от НБУ „М. Лъкатник“, гр. Бургас, които преподават по български език и литература в трети и четвърти клас, и 60 ученици от трети и четвърти клас, разпределени съответно както следва: от трети клас – 35 ученици и от четвърти клас – 25 ученици. Участието в проучването бе на доброволен принцип и анонимно.

Анкетата за учителите съдържа 12 въпроса с избираем отговор и тристепенна скала на отговорите: „Висока степен“ на проявление на мотивация, интерес, самостоятелност, „Ниска степен“ на проявление на мотивация, интерес, самостоятелност и „Не мога да преценя“.

На отговора на първия въпрос „Какви видове електронни ресурси използвате, за да мотивирате учениците да работят с различни видове текст и да създават собствен текст за целите на комуникативната ситуация?“ 100 % от анкетираните посочват, че използването на електронен учебник е широко застъпено в обучението по български език и литература, като отговорите им са в графа „Висока степен на мотивация“. Електронно четимите учебници са на разположение на всички ученици и предоставят информация, съобразена с възрастовите особености на обучаемите. Същият процент отговори учителите дават и за други два електронни източника – изготвени или използвани наготово презентации и виртуални библиотеки, които те са подготвили за учениците си. 10 от 20 анкетирани учители /50%/ посочват, че уикипедия е друг вид електронен ресурс, който те използват за мотивиране на работата, но останалите 10 учители /50%/ твърдят, че е налице „Ниска степен на мотивация“ от страна на обучаемите. Анализът на отговорите сочи, че подготвените електронни ресурси от страна на автори на учебници и от самите преподаватели е съобразен с възрастовите особености и стиловете на учене на учениците, поради което там се отчита висок процент на

мотивация. Текстовете в рубриката „Уикипедия“ са по-трудни за възприемане и разбиране, което снижава интереса и мотивацията за работа с тях от учениците от трети и четвърти клас.

При отговора на втория въпрос „Какви видове електронни ресурси използвате при представяне на автора на даден художествен текст и кой от тях е най-интересен за Вашите ученици?“ 13 от 20 учители /65%/ посочват, че използват презентация или уикипедия, което разкрива висока степен на интерес от страна на учениците, а 7 учители /35%/ посочват, че ползват електронен учебник и презентации, като твърдят, че уикипедия не провокира интереса на учениците към изучавания автор. Разслоението на отговорите разкрива, че електронният учебник не е достатъчен като източник за представяне на автора и творчеството му, поради което по-голямата част от анкетиранияте учители се ориентират към други електронни ресурси, които, макар и по-обемни, са по-богати на фактология и визуални изображения и представляват по-голям интерес за учениците.

Отговорите на третия въпрос „Какви платформи и приложения използвате най-често при представяне на темата на изучаваното произведение и кои от тях са най-атрактивни за Вашите ученици?“ разкриват следното разслоение: 15 учители /75%/ използват платформата „Уча.се“, където има готови разработени уроци и упражнения по всяка тема от учебното съдържание по български език и литература за всеки клас. 10 учители /50%/ използват приложението на Офис 365 „Learning Apps“, където могат да създават с готови ресурси интерактивни упражнения с цел представяне на темата на урока, а 10 учители /50%/ ползват програмата „Kahoot“, която им позволява под формата на игра чрез въпроси и отговори да доведат учениците по интерактивен път до темата на изучаваното приложение. Отговорите на учителите разкриват, че е налице интерес от страна на учениците към предварително подготвеното и интересно представяне на темата на урока по български език и литература, но същевременно не по-малко атрактивен е методът на самостоятелно откриване и ученето в и чрез опита, при който учениците достигат до темата, ползвайки своите предишни знания и опит и участвайки в познавателни игри, развиващи уменията им да мислят, да извличат информация от посочен текст /дори да е под формата на инструкция/ и индивидуално да открият отговора на задачата – темата на текста.

Отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси използвате при работа върху сюжета на изучаваната творба и кои от тях са най-предпочитани от Вашите ученици?“ разкриват до каква степен учителите успяват да разнообразят чрез собствени или наготово използвани ресурси работата върху логическата и хронологичната последователност на текста. 100 % отговарят, че ползват презентация, разработена от тях, както и анимиран план на текста. 35 % ползват електронна таблица, в която отчитат хронологията на текста според зададен откъс или подзаглавие с цел ориентация в последователността на изучаваната творба, а 50 % използват мисловната карта, като отчитат, че по-трудно могат да изпълнят технологично нейното оформление. Същевременно 65 % твърдят, че не могат да преценят доколко електронната таблица е предпочитана от учениците като ресурс за работа върху сюжета, а 20 % отчитат ниска степен на проявен интерес към използването на мисловната карта като ресурс при работа върху сюжета на изучаваната творба. Разнообразието от отговори разкрива, че работата върху сюжетната линия във всеки клас и паралелка е в зависимост от изградените умения у учителите за ползване на електронния ресурс, от което зависи честотата на използването му. Ако на учениците се поставят същите ресурси, но не са електронно обработени, за тях не е трудно и е доста интересно да попълват мисловни карти и таблици по образец, което ще развие уменията им за кратко и точно описание и озаглавяване на основните моменти в изучаваната творба.

Отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси използвате при определяне на характеристиката /качествата/ на героите в произведението и кои от тях предпочитат Вашите ученици?“ посочват, че 12 от 20 анкетирани /60%/ предпочитат електронни ресурси като живи работни листи /Liveworksheets/ и ребуси и кръстословици. 2 учители /10 %/ използват мисловна карта, отчитайки висока степен на проявен интерес, а 6 анкетирани /30 %/ твърдят, че електронните ребуси и кръстословици предизвикват интерес у учениците при определяне на качествата на героите в изучаваните художествени творби. Анализирайки получените отговори, може да се посочи, че работният лист, оформен в електронен вид, е добре познат за работа на учениците и те го предпочитат като форма на работа, защото има кратък инструктивен текст и посочени избираеми отговори. Само 20 % от отговорите са със свободен кратък текст, което ги прави лесни и приятни за изпълнение.

Отговорите на следващия въпрос „Какви електронни възможности използвате при интерпретиране на изучавания текст от учениците – преразказ, творчески преразказ, дописване на историята, пресъчиняване на изучаваното произведение и пр., и кои от тях са най-интересни за Вашите ученици?“ се обединяват около презентации, електронни книжки и комикси – 18 от 20 учители отговарят положително, което представлява 90 % от анкетираните. 2 учители /10%/ посочват, че използват и филми, които могат да бъдат използвани наготово или да бъдат изработени чрез програма от съответния офис пакет на Майкрософт. Налага се изводът, че учителите разчитат на уменията на учениците да създават текстове в познати им електронни формати, като ползват уменията им за рисуване, вграждане на текст и снимки в основни приложения на офис пакета на всеки компютър или лаптоп. От друга страна – това е показател, че се развиват творческите умения на учениците да пресъздават изучаваните текстове чрез различни изразни средства и похвати с цел въздействие върху зрителя и слушателя, което е важно за акта на комуникация.

Отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси използвате при изучаване на фолклорните и литературните жанрове и кои от тях са предпочитани от Вашите ученици?“ се концентрират върху електронен учебник и презентация, като отговорилите анкетираните са 95 % от общия брой участници в проучването. Само един учител /0,5%/ посочва, че използва електронни таблици. Нито един не посочва уикипедия като източник на ползване. Допуска се, че особеностите на изучаваните фолклорни и литературни жанрове е представено достъпно и интересно в електронните учебници и презентации, подготвени от специалисти, съобразени с особеностите на възрастовото развитие на учениците в началния етап, поради което отговорите са насочени предимно към тези два електронни ресурса.

Отговорите на участниците в анкетното проучване на въпроса „При създаване на план на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате и кои от тях учениците предпочитат?“ са концентрирани върху електронен учебник, презентация и мисловна карта. 100 % от анкетираните ги посочват. 12 анкетираните /60%/ от участниците посочват отрицателен отговор за електронна таблица, а 8 анкетираните /40%/ дават отговор „Не мога да преценя“ по отношение на използването на този електронен ресурс. Очевидно е, че табличното структуриране в обучението по български език и литература по отношение на формиране на умения за работа с текст не е приоритетен метод на представяне на информацията и учителите не проявяват интерес към неговото приложение.

Отговорите на въпроса „При определяне на ключови думи за създаване на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате и кои от тях са предпочитани от Вашите ученици?“ се разпределят както следва – 14 учители /70%/ посочват отговор презентация, а 6 учители /30%/ посочват за отговор електронен учебник. 100% от анкетираните учители посочват отрицателен отговор за ресурса мисловна карта и 100% отговарят с „Не мога да преценя“ относно използването на електронна таблица. Анализирайки посочените отговори на анкетираните, може да се посочи, че учителите предпочитат познатите им начини на представяне на ключовите думи и изрази в електронна форма, с които учениците им са свикнали и работят без затруднения.

Въз основа на отговорите на въпроса „При редактиране на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате и кои от тях са предпочитани от Вашите ученици?“, където 100% от анкетираните са посочили отговорите живи листи и презентация, а няма положителни отговори за ресурсите уикипедия и електронни таблици, следва да се заключи, че учителите не предпочитат да използват схематично таблично представяне на редакция на сгрешени думи, нито използват уикипедия като информационен източник, който дава препратки към видове речници и даване на кратки знания по граматика. Основно се работи върху изпробвани и доказали се в практиката им ресурси.

Отговорите на въпроса „Какви умения за работа с текст се изграждат у Вашите ученици чрез използването на електронните ресурси в часовете по български език и литература?“ са обобщаващи по отношение на ефективността на използването на електронните източници в уроците по български език и литература. 100 % от анкетираните учители отговарят, че е налице висока степен на ефективност при търсене, събиране и презентирание на информация за автора, откриване на чертите на героите и при редактиране на собствен и чужд текст. От анкетираните 6 учители /30%/ отчитат ниска степен на ефективност при откриване на жанровата специфика

на фолклорното и литературното произведение, докато 14 учители /70%/ посочват висока степен на ефективност от приложението на електронните ресурси, 10 учители /50%/ посочват, че не могат да преценят доколко ефективни са електронните ресурси за откриване на ключови думи и изрази при създаване на собствен текст, докато останалите 50 % отчитат висока степен на ефективност. Като извод може да се посочи висок процент на ефективност за развитие на уменията за работа с текст във виртуална образователна среда чрез използването на различни електронни източници.

Отговорите на последния въпрос в анкетата „Посочете степента на самостоятелност при работа с текст при Вашите ученици, като сравните традиционните методи на работа и използването на електронните ресурси във виртуалната образователна среда“ разкриват какви допълнителни умения развиват учениците при работа с текст във виртуална образователна среда – доколко обучаваните умеят да се справят самостоятелно и независимо от друг авторитет, ползвайки текстове от други източници, които не са структурирани точно като учебното съдържание. Според 100 % от анкетираните учители учениците се справят самостоятелно с откриване на хронологията на събитията, посочени в текстовете, както и с откриване на качествата на героите. Според 50 % от учителите учениците не могат да се справят самостоятелно и се нуждаят от помощ при събиране на информация за автора, при определяне на ключови думи и изрази за създаване на собствен текст и при редактиране на собствен и чужд текст, а останалите 50 % посочват отговор „Не мога да преценя“. 70 % от анкетираните считат, че учениците не могат да се справят самостоятелно с откриването на жанровата специфика на фолклорното и литературното произведение, докато 30 % считат, че учениците могат да се справят с това, ползвайки различни електронни ресурси. Като извод от посочените цифри може да се изведе, че е налице сравнително висок процент на самостоятелност на работа при учениците, които учат конективистично, ползвайки информация и ресурси от много източници, създадени специално за тях или такива, които могат да се ползват свободно. Текстовете, които те използват, дават информация, насочват ги да изследват и вземат решения, да проверяват верността на своите избори, да дискутират при необходимост и да коригират допуснатите грешки. Във всеки момент те могат да получат обратна връзка и да променят динамично структурата на своите знания и умения.

Второто анкетно проучване се проведе с 60 ученици от трети и четвърти клас от НБУ „М. Лъкатник“, гр. Бургас. То съдържа 10 въпроса с избираеми отговори и тристепенна скала на отговорите: „Висока степен“ на проявление на мотивация и интерес, „Ниска степен“ на проявление на мотивация и интерес и „Не мога да преценя“. Въпросите наподобяват тези от анкетата на учителите и проучват мнението на обучаваните по отношение на ефективността от използването на електронни ресурси от виртуалната образователна среда при работа с текст в обучението по български език и литература.

Отговорите на първия въпрос „Какви видове електронни ресурси използвате, когато се запознавате с нов автор на даден художествен текст, и кои от тях са най-интересни за вас?“ 100 % от учениците посочват електронен учебник и изготвена презентация. 36 от 60 анкетираните /60%/ посочват, че ползват уикипедия, докато 24 анкетираните /40%/ твърдят, че не използват този източник. Посочените отговори дават основание да се твърди, че е налице висока степен на проявен интерес към информативни текстове, което е добра индикация за самостоятелното четене на учениците и желанието им за самообразование.

Разслоението на отговорите на втория въпрос „Какви електронни приложения и платформи използвате, за да откриете темата на изучаваното произведение, и кои от тях са най-предпочитани за работа?“ е както следва: 96 % от анкетираните посочват платформата „Уча.се“, а 86 % посочват приложението „Learning Apps“. От 60 анкетираните ученици 50 % посочват, че не могат да преценят дали приложението „Kahoot“ е предпочитано за работа при откриване на темата на изучаваното произведение. Отговорите на учениците разкриват с кои електронни ресурси най-често се работи в тяхната класова общност и се постигат добри резултати.

Отговорите на третия въпрос „Кои електронни ресурси ви помагат да откриете по-бързо и по-лесно последователността на изучаваната история“ посочват, че 100 % от учениците познават презентацията и анимирания план на текста, които им помагат да се ориентират в сюжета на произведението. 40 % посочват отговор „мисловна карта“, нито един не посочва отговор „електронна таблица“.

Разслоението на отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси използвате при определяне на характеристиката /качествата/ на героите в произведението и с кои от тях предпочитате да работите?“ дава следната картина: 90 % посочват отговор „мисловна карта“, 80 % посочват отговор „ребуси, кръстословици“ и 50 % посочват отговор „живи работни листи“. Анализирайки отговорите на анкетираните, може да се направи извод, че учениците използват умело създадените от учителите ресурси, чрез които бързо и лесно се ориентират да създадат характеристика на героя и да оценят неговите качества.

Отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси използвате, за да напишете преразказ или да съчините собствен текст, и кои от тях са най-интересни за вас?“ разкриват, че 86 % от учениците предпочитат презентацията и електронната книжка, в които са дадени основните опорни пунктове за създаване на текст. 50% посочват, че електронният комикс също е добра опора за създаване на текст.

Отговорите на въпроса „Какви електронни ресурси предпочитате да използвате, когато изучавате особеностите на фолклорните приказки, народните песни, разказите, стихотворенията и др.“ посочват, че 100% от анкетираните предпочитат електронния учебник, презентацията и уикипедията. 80% посочват отговор „Не мога да преценя“ за предложени ресурс електронна таблица. От отчетеното може да се стигне до извода, че в работата на учителите по български език и литература преобладаващо се работи с електронното учебно съдържание и се изработват като ресурси презентации с информативна и образователна цел. Ползването на уикипедия е показател за информираността на учениците за друг алтернативен източник на знанието, където се работи с текстове с по-високо ниво на сложност.

Анализирайки отговорите на следващия въпрос „При създаване на план на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате и кои от тях предпочитате?“, може да се направи заключение, че учениците проявяват добре изградени навици да работят с електронен учебник, презентация и мисловна карта. 90 % от учениците са посочили тези възможности, а нито един не е посочил отговор „електронна таблица“.

Отговорите на въпроса „При определяне на ключови думи за създаване на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате и кои от тях предпочитате?“ се разслояват както следва – 90 % посочват електронен учебник и презентация, а 6 % посочват мисловна карта. Налага се изводът за системно използване на посочените електронни ресурси, чрез които у учениците се формират умения за използването им в процеса на създаване на собствени текстове.

Отговорът на въпроса „При редактиране на подробен преразказ/съчинение какви електронни ресурси използвате?“ разкрива следната картина – 86 % от анкетираните ученици посочват, че работят с презентации, 40 % посочват отговор „живи листи“, а 10 % посочват отговор „уикипедия“. Разслоението на отговорите разкрива кои електронни ресурси предпочитат учителите и как те развиват уменията на учениците за откриване и редактиране на грешките в собствените и чуждите текстове.

Отговорите на последния въпрос от анкетата „Какви умения за работа с текст се формират у вас чрез използването на електронните ресурси в часовете по български език и литература?“ разкриват, че учениците от трети и четвърти клас оценяват високо работата с електронни ресурси, чрез които у тях се развиват умения за работа с текст. 80 % оценяват с висока степен развитието на умения като търсене и събиране на информация за автора на произведението, проследяване на хронологията /последователността/ на събитията и съставяне на план на текста, откриване на чертите на героите, уменията за откриване на ключови думи и изрази за изграждане на собствен текст и уменията за редактиране на собствен и чужд текст. Едва 25 % отговарят с „не мога да преценя“ относно използването на електронните източници при формиране на уменията учениците да откриват спецификата на фолклорно и литературно произведение, докато 75 % посочват, че това умение се формира във висока степен.

От извършените анкетни проучвания сред началните учители, които преподават по български език и литература, и сред учениците от трети и четвърти клас в НБУ „М. Лъкатник“, гр. Бургас, може да се направят следните изводи:

1. Анкетираните начални учители, преподаващи по български език и литература, използват разнообразни електронни платформи, програми и приложения, чрез които

мотивират и стимулират учениците от начален етап да работят с различни видове текст, като ги учат да определят формалните и съдържателни характеристики на текста.

2. Чрез разнообразни електронни ресурси и структурирана виртуална образователна среда учителите формират у учениците от начална училищна възраст умения за работа с текст – възприемане, осмисляне, интерпретиране, извличане на информация, редактиране и създаване на собствени текстове съобразно условията на комуникативната ситуация, в която са породени.
3. Учениците от начален етап развиват умения за работа с текст в дигитална среда, като се учат да работят в група или индивидуално, ползвайки различни източници на информация, съобразявайки се с целта и условията на комуникативната ситуация.
4. Електронните ресурси във виртуалната образователна среда съдействат за развитие и усъвършенстване на разнообразните стилове на учене при учениците от начална училищна възраст с оглед на овладяване на уменията за работа с текст като базисни умения за успешна комуникация и реализация в обществото.
5. Работата с текст във виртуална образователна среда е предпоставка за развитие на самостоятелното учене през целия живот, при което ученикът сам открива своето знание, конструира модели за усвояване на умения и ги проверява в практиката и в процеса на общуване с околните, което води до издигане на мотивацията за учене и желанието за творчество.

Литература:

1. Ангелова, В., Педагогическа технология за изучаване на текстовите задачи в начален етап на образование. Пловдив: : УИ „Паисий Хилендарски“, 2019.
2. Бойкова, Ф., Актуални аспекти на обучението по български език – комуникативни стратегии за социализация., В: Български език и литература. 2016, №2, 111–126.
3. Бойкова, Ф., Комуникативни стратегии в обучението по български език. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2016.
4. Маргаритова, В., Спортна статистика. Пловдив: : УИ „Паисий Хилендарски“, 2002.
5. Гърмидолова, М., Съвременни стратегии за обучение на учениците в средната училищна възраст., В: Педагогически алманах, 2014, № 2, 218–238, Велико Търново.
6. Георгиева, С., Методически идеи за усвояване на полифункционалността на частите на речта в текста., В: Годишник на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Факултет по хуманитарни науки. Том XXVIII А. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2017, 177 – 203.
7. Дикова, Л., Виртуален офис., Пловдив: Fast Print Books, 2017.
8. Лазарова, Ст., Л. Лазаров, Обучение и технологии, Педагогически алманах, 2014, Велико Търново.
9. Терзиева, В., К. Тодорова, П. Кадемова – Кацарова, Преподаване чрез технологии – споделяне на българските учители., В: IX Национална конференция „Образованието и изследванията в информационното общество“, 2016, Пловдив.

*Светла Тодорова Терзиева – Сариева
докторант по МОБЕЛ
ПУ „П. Хилендарски“ – гр. Пловдив
Педагогически факултет
катедра „Начална училищна педагогика“
e-mail:terzieva_ss@abv.bg*